

UTBILDNINGENS FÖRÄNDRADE VILLKOR

Av fru BRITT MOGÅRD

Gymnasiet och fackskolan framstår redan nu som en mindre lyckad konstruktion. De båda skolformerna bör sammanföras till ett allmän-gymnasium och ett "yrkes-gymnasium", menar fru Britt Mogård. Förf. är verksam inom högerpartiet i Stockholms län och ledamot av partiets programkommittés utbildningsdelegation.

Människan lever i en föränderlig värld. Det är inget originellt påstående; en statisk värld har aldrig existerat. Det nya är att förändringstakten ökat. Den enskilda människans levnadsvillkor och miljö påverkas i en grad och i en takt som kan vara henne till direkt förfång. Det blir allt svårare att få överblick över det moderna samhället. Urbaniseringen medför änd-

rade betingelser för familjelivet och ökade påfrestningar för samlevnaden. Yrkeslandskapet förändras: många yrken försvinner, nya yrken kommer till. Fler och fler människor kommer att tvingas byta yrke eller åtminstone funktion, kanske flera gånger under en livstid. Gränserna mellan länderna suddas ut, och stora insatser krävs av oss i u-länderna.

Det är väsentligt att utbildningen i detta läge grundlägger en mottaglighet för nya fakta och informationer, en beredvillighet att ständigt lära om och lära nytt, en individuell flexibilitet. Det krävs en ökad allmänorientering, en gedigen allmänbildning, med andra ord en bredare bas för specialiserad utbildning. Och denna allmänorientering kan inte inskränkas till de lägre stadierna av utbildningen utan måste ges på *alla* olika nivåer. Även för t. ex. universitetsstudenter eller elever under yrkesutbildning är det nödvändigt med inblick i andra ämnesområden; det är farligt för människan att vara "fackidiot" i framtiden.

Det ökade behovet av allmän-teoretiska kunskaper får dock inte leda till en nivellering av utbildningen.

Varken samhälle eller individer är betjänta av ett utbildningssystem, som i vällovlig avsikt att meddela ökad allmänorientering åt alla bortser från individens utveckling och behov. Människan mognar fram till vissa intresseområden, och hon gör det tidigt — redan i 11—12-årsåldern. En viss tilltagande specialisering är därför motiverad, ehuru den bör göras inom vidare ramar än tidigare och bygga på anlag och intressen snarare än på ämneskombinationer, konstruerade efter påföljande utbildningsvägars krav. Denna specialisering fyller även den funktionen att den underlättar och stöder det vidare valet av studieväg.

Utbildningssystemet har succesivt växt fram — från en tid då endast de högst begåvade kunde räkna med undervisning till den period då man såg som ett samhällsintresse att ge varje medborgare någon form av teoretisk utbildning. Vi är nu i ett skede då vi måste ta tillvara alla medborgare, dvs. vi måste ge varje individ en utbildning som motsvarar hans begåvning — för samhällets skull och för individens. Vi *måste* ta vara på alla begåvnings typer, och utbildningen ska utformas så att den *kan* ta vara på alla.

Svåröverskådligt

Till det reguljära skolsystemet (i nuvarande termer grundskola, gymnasium, universitet) har under årens lopp, alltefter uppkommande

behov, fogats olika typer av yrkeskolor, högskolor etc., dvs. i realiteten olika former av yrkesutbildning. På grund härav är utbildningsväsendet utomordentligt svåröverskådligt, med de skadeverkningar ett sådant förhållande kan ha. För den vidare utformningen vore det säkerligen till fördel, om man försökte hålla begreppen isär, genom att skilja på den grundutbildning på olika nivåer som är samhällets primära uppgift, och yrkesutbildningen. Den grundutbildningsnivå som olika slag av vidareutbildning bör knytas till, blir liksom dennas innehåll, avhängigt av avnämarnas önskemål och behov, medan grundutbildningens utformning och innehåll måste i huvudsak vara knutet till samhällets intresse av medborgarnas levnadsbetingelser, där således en utökad allmän-teoretisk grund får allt större betydelse.

Med yrkesutbildning förstås då specialiserad utbildning, som syftar till ett yrke eller en yrkessfär. Yrkesutbildningen skall bygga på den nivå av grundutbildningen man utgår från och skall icke innehålla allmän-teoretiska inslag. Som typ-exempel på sådan yrkesutbildning kan nämnas läkarutbildningen, som direkt och enbart innebär specialiserad skolning. Det behov av ytterligare allmän-teoretisk orientering som upprepade gånger nämnts, bör tillfredsställas genom åtgärder som förläggs utanför yrkesutbildningen: studiedagar, diskussions-

aftnar, föreläsningar etc. Den kan självfallet dock vara obligatorisk.

Ovidkommande värderingar — t. ex. en föreställning om att en teoretisk studiegång skulle vara ”finare” — har alltför länge fått spelrum i diskussionen om utbildningens kvalitativa innehåll. Men varje individ har rätt till en kvalificerad utbildning efter sina förutsättningar. Vilken nivå i grundutbildningen han då vill — eller kan — utgå ifrån är ointressant; det väsentliga är vilken utbildningsnivå, totalt sett, han eftersträvar och kan uppnå. En 10—11-årig utbildning bör i princip betraktas som likvärdig med varje annan 10—11-årig utbildning. En hög utbildningsnivå, totalt sett, kan man uppnå utifrån en hög grundutbildningsnivå, men utbildningssamhället bör erbjuda möjligheter att från en lägre grundutbildningsnivå avancera mot en hög yrkesnivå.

En sådan renodling av begreppen grundutbildning och yrkesutbildning torde medföra en insikt om att en kraftig satsning måste göras på yrkesutbildningen. Den expansion av utbildningen som är ofrånkomligen nödvändig, måste ju dra med sig hela befolkningen, inte blott ett visst begåvningsskikt. Det kommer alltid att finnas en grupp ungdomar — stor eller liten — som önskar lämna grundutbildningen och komma ut i förvärvsarbete snarast möjligt. Dock har de flesta ambitionen att före utträdet i arbetslivet skaffa sig någon form av yr-

kesutbildning. Samhället finner det nu angeläget att tillmötesgå det starka kravet på en breddning och utbyggnad av de allmäntheoretiska studierna, varvid frestelsen att överdimensionera dessa och sänka kraven är påfallande. Det bör i stället besinna sitt ansvar för dem som kommer att stå utanför och stimulera också dem till en förlängd och fördjupad utbildning. Det finns otvivelaktigt ett behov av kvalificerade utbildningsvägar också för dessa, ehuru det på grund av vårt traditionella sätt att övervärdera de teoretiska studierna ännu inte tagit formen av uttalade krav. Här föreligger en betydande eftersläpning i förhållande till arbetslivets utveckling.

Allmängymnasium och yrkesgymnasium

Variationerna inom yrkesutbildningen är otaliga. Många olika elevkategorier kan här urskiljas. Vissa elever torde efterfråga en relativt kvalificerad teoretisk grund inom t. ex. en teknisk studieväg. I många fall kan detta tillgodoses inom gymnasiets ram. I andra fall är denna väg inte attraktiv, i sådan fall nämligen där efterfrågan, och kanske förmågan, enbart gäller yrkestori, inte mera allmän teori. Andra torde begära olika yrkesutbildningsnivåer av mera praktisk karaktär; dock ökar inom så gott som alla yrken kravet på teoretiska insikter.

Konstruktionen av två teoretiska utbildningsvägar, gymnasium och

fackskola, framstår redan i dag som mindre lyckad. Det förefaller rimligt att sammanföra dessa båda skolformer till ett allmångymnasium, med olika intressebetonade linjer och med möjlighet till reducerade kurser, och att införa ett "yrkesgymnasium" med långt mer specialiserade linjer, kanske konstruerat med grundkurser och påbyggnadskurser. Det blir alltså en mer specialiserad form men dock grundutbildning, ty även för "yrkesgymnasiet" måste målet vara att skapa beredskap för ev. vidareutbildning och omskolning (vilket självfallet inte hindrar att vissa *färdigheter* är uppnådda efter relativt kort tid). Denna yrkesgrundutbildning bör genomföras i allt närmare samarbete med näringslivet. Integrationen med olika områden av förvärvslivet, något som t. ex. kan innebära växelutbildning (omväxlande teoretiska studier i "yrkesgymnasiet" och praktiskt arbete inom

ett företag), kan med fördel utvidgas. Den slutliga inskolningen i en yrkesuppgift måste helt åvila företagen.

Ett utbildningsmönster, där utbildningsvägarna är likvärdiga men artskilda, stimulerar bildningsviljan samt innebär möjligheter till val av utbildning efter intresse och anlag och utesluter — i varje fall så småningom — val efter det ena eller andra yrkets statusvärde. Först med ett sådant mönster har vi givit alla lika chanser, och först då kan vi med större säkerhet utfärda prognoser för "utbildnings-explosionens" utseende. Med konkurrens på lika villkor kan vi motarbeta farorna för en meritokrati. Utbildningsväsendets nuvarande uppbyggnad och utbyggnadsplaner synes mig konservera felaktiga värderingar och medverka till en gradering av begåvningarna som vi i det framtida samhället har ringa bruk för.

OM fascism

Fascismen har av Mussolini fått många vackra namn. Den är ungdomen, den är skönheten, den är också, och kanske framför allt, styrkan. Men kan den skyddas för att urarta till tvånget, som undergräver styrkan? Mussolini vill icke ha någon politisk opposition. Faran ligger dock nära, att han samtidigt med denna utrotar den sunda sakliga kritik, som i längden är outhärlig för varje regim.